

Jakob Savinšek - portret Ivana Tavčarja

**Predstavitev umetnine na Tavčarjevem večeru
v Galeriji Franceta Miheliča, Kašča
v Škofji Loki, 26. oktobra 2001**

Avtor portreta Ivana Tavčarja je eden najpomembnejših slovenskih kiparjev 20. stoletja, umetnik Jakob Savinšek. Kipar je obogatil naše kiparstvo s spomeniki, postavljenimi širom po Sloveniji. Poleg NOB posvečenih pomnikov predstavljajo glavno spomeniškega opusa portretni liki znanih slovenskih kulturnikov in politikov. Pomembni so zato, ker kažejo razvojno linijo od klasičnega tipa javnega spomenika na poti spreminjanja likovnega koncepta k modernejšim oblikam, pa tudi zato, ker pričajo o umetnikovi navezanosti na domačo zemljo in o njegovi zavesti o pomenu spomenikov za slovenski narod. V pismu prijatelju Andreju Hiengu je kipar zapisal: *-Delal sem iz prepričanja, da moram dati narodu, kateremu pripadam, vse, kar morem.*¹ Mogočna postava pisatelja Ivana Tavčarja na Visokem v Poljanski dolini, v gore zazrti planinec in pisatelj Julius Kugy v Trenti, lirično poduhovljeni pesnik Simon Gregorčič v Kobaridu, če izpostavim najbolj veličastne, so osebnosti, ki po kiparjevi zaslugi živijo med nami in predočujejo v sferi večnosti svojo enkratno izrazno moč, skladnost in polnost, kar vse označuje umetniško govorico.

Naročilo za spomenik pisatelju, politiku in ljubljanskemu županu Ivanu Tavčarju je Jakob Savinšek dobil na vrhuncu svoje ustvarjalnosti leta 1955; to leto je pomenilo kvaliteto prelomnico v kiparjevi portretni umetnosti, kajti dosegal je visoko skladnost med likovno zamisljivo in izvedbo. Savinšek je bil odličen portretist; z pronicljivim intelektom je po natančnem opazovanju in preučevanju fizično-značajskih potez prodril v duhovno življenje upodobljenca in nikdar mu ni zmanjkalo možnosti, da je svoja spoznanja likovno izrazil, ne da bi zašel v mani-ro. Vsakega od portretirancev je kiparjeva roka oživila v njegovem značilnem duhovnem svetu in za vsakega od njih je iskal njegovemu značaju ustrezen oblikovni izraz; zato je vsak posamezen portret v opusu slogovno različen, individualen in enkraten. S portretiranjem Ivana Tavčarja se je kipar intenzivno ukvarjal dve leti. V tem času je bil sredi študija stiliziranih figur svetovno znanega kiparja Henrya Moora. Tisto, kar je bilo Savinški blizu, je bila Moorova oblikovna poenostavljenost, fasciniran pa je bil tudi nad njegovimi preciznimi in enostavnimi postavitvami kipa v naravni prostor. Med osnutke za spomenik, ki sicer predstavljajo predvsem celopostavne sedeče ter stoječe figure Ivana Tavčarja, se uvršča tudi pisateljeva portretna glava, oblikovana pred

*Spomenik
dr. Ivanu Tavčarju
na Visokem v Poljanski
dolini (bron, 1957)*

več kot štiridesetimi leti. Predstavlja del dokončne spomeniške upodobitve in kaže z njo tako oblikovne kot psihološko poglobljene podobnosti; lahko pa jo gledamo tudi kot samostojen portretni lik. Za kiparja Savinška je bilo sicer značilno, da je brez ustvarjalnih zadržkov brisal razlike med spomeniškim kiparstvom in kiparstvom, ki je nastajalo v ateljeju kot odzivanje na evropske modernistične tokove, vendar pa ateljejski kipi – kot pisateljev bronasti portret – izžarevajo za spoznanje, za kanček več neposrednega življenja in umetnikove ustvarjalne spontanosti. Portret nam kaže, da se je staro, prejšnje popisovanje nadržbnosti na nemirno razgibani površini kipa umaknilo izčiščenim oblikam, ki izpričujejo težnjo po elegantni stilizaciji in monumentalni preprostosti. Kaže nam umetnikovo razgledanost po sodobnem evropskem kiparstvu in tehtno, zelo zrelo odzivanje nanj. Danes gre umetnost v koncentracijo, poenostavitev, ne izgublja se v zunanjih podrobnostih, ampak išče kristal oblike in vsebine, je v času nastajanja portreta povedal v razgovoru z Bogdanom Pogačnikom. Oblika portretne glave je jasna, zajeta je v čist silhuetni obris, nikjer ni pavšalnosti in nikjer ni prehitrega zadovoljstva. Opazna je kiparjeva naklonjenost do kompaktnejše gmote, katere reševanje se pri kiparju vsakokrat začne že z modelom. Doslednejša volumenska plastična oblika glave je tu postajala očitnejši, bolj viden nosilec karakterizacije upodobljenca. Glava je odrezana pri vratu, prirezana brada jo presega. Opazovalcu nudi učinkovitost pogledov z vseh strani. Modelirana je

poenostavljeno; umirjene poteze so v odločni obrazni mimiki uravnoveženo, harmonično osredinjene na izstopajoče podočnike in pokončne gube med obrvmi; in kot take prikazujejo močno osebnost uglednega meščana. Portret odlikuje skladnost med kiparsko obliko in upodobljenčevo verno podobnostjo, odlikuje ga skladnost med estetsko in monumentalno preprostostjo. Uvršča se med najpomembnejše Savinškove portrete, ki so kiparja ob Borisu in Zdenku Kalinu, Frančišku Smerduju in Karlu Putrihu postavili v antologijo sodobnega slovenskega likovnega portreta. Omenjeni kiparji so bili tudi povabljeni k sodelovanju za pripravo osnutka za spomenik Ivanu Tavčarju. Poleg Savinška je osnutek pripravil le umetnik Karel Putrih.

Pa pojdimo z mislimi k spomeniku pisatelja na Visoko v Poljanski dolini. Tam so nosilec izraza poleg obraza tudi roke in predvsem način sedenja. Mogočna sedeča pisateljeva figura je skladno postavljena v naravo z domačijo v ozadju. Kipar je hotel podati vtis, da je Tavčar na Visokem doma, da sedi kot некоč v naslonjaču sredi vrta; z načinom sedenja je dosegel temeljno karakterizacijo, to je izreden vtis pisateljeve suverene moči. Spomeniška postava je skorajda nerazčlenjena, glava pa je tudi zelo poenostavljena. Površina opne je gladka, kar omogoča svetlobi in sencam mehko valovito drsenje. Kip je postavljen na nizek podstavek iz hotaveljskega marmorja, tako da počiva optično na kamniti ploščadi, kar je ena od novosti spomeniškega kiparstva prejšnjega stoletja, ki jo je osvojil tudi Savinšek. Zaradi vseh naštetih odlik je portretna upodobitev Ivan Tavčarja dobila svoje trdno mesto med izbranimi deli domače umetnosti in hkrati nadčasovni značaj.

Spomenik Julijustu Kugyju na Gmajni ob cesti na Vršič (bron, 1952). Ob spomeniku druščina s kiparjem Jakobom Savinškom na levi.

Spomenik pesniku Simonu Gregorčiču v Kobaridu (bron, 1958).

Visoški kip je financiral pisateljev sorodnik John Thatcher, delo je vodil pisateljev sin Ante Tavčar, v žiriji na natečaju pa je bil med drugimi tudi arhitekt Jože Plečnik. Po Savinškovem mnenju je bil to res regularen natečaj, tako kot mora biti, popolnoma svoboden in nepristranski. Savinšku je pri delu pomagal akad. kipar Jule Renko, spomenik so odlili pri livarju Vladimirju Šebu v Zagrebu; na slovesni otvoritvi 1957. leta je govoril Josip Vidmar; med uglednimi gosti pa je umetniku ostal v spominu tudi zastopnik ameriške ambasade.

Po odkritju spomenika je Jakob Savinšek ustvarjal le še kratek čas. Leta 1961, ko mu je sredi dela na kiparskem simpoziju v Nemčiji smrt nenadoma vzela dleto iz rok, je bil star 39 let. Bil je mnogo premlad, da je njegov umetniški talent okamenel v torzo.

Opomba

¹Dokumentarno gradivo, zasebna last.